

Μάθημα 29ον

Η ΜΕΤΑΝΟΙΑ

«Εὐλόγει, ἡ ψυχὴ μου, τὸν Κύριον καὶ
μὴ ἐπιλανθάνου πάσας τὰς ἀνταποδόσεις
αὐτοῦ· τὸν εὐλατεύοντα πάσας τὰς ἀνομίας
σου, τὸν ἰώμενον πάσας τὰς νόσους σου·
τὸν λυτρούμενον ἐκ φθορᾶς τὴν ζωὴν σου,
τὸν στεφανοῦντά σε ἐν ἐλέει καὶ οἰκτιρμοῖς»
(Ψαλμ. ρβ', 2 - 4).

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ

1. Εἰσαγωγὴ. Ἡ περσικὴ παράδοσις διὰ τὰ δάκρυα τῆς μετάνοιας.

2. Ἡ ἐνοχὴ τῆς ἁμαρτίας ὡς βαρεῖα ψυχικὴ νόσος. Λόγοι τοῦ ψαλμοῦ διὰ τῆς ἐκ τῆς ἁμαρτίας ψυχικῆς ἀσθενείας. Λόγοι τοῦ Χρυσόστομου διὰ τὸ ἐκ τῆς ἁμαρτίας βάρος τῆς συνειδήσεως. Ἡ ἁμαρτία ὡς νόσος τῆς διανοίας, τοῦ συναισθήματος καὶ τῆς θελήσεως. Τὰ φορτία τῶν διαφόρων ἁμαρτιῶν. Ἡ ἐκ τῆς ἐνοχῆς ἀγωνία. «Κύριε ἐλέησόν με, ἴασαι τὴν ψυχὴν μου, ὅτι ἥμαρτόν σοι». Αἱ ψυχικαὶ νόσοι δὲν θεραπεύονται διὰ μέσων, τὰ ὅποια ἐνεργοῦν ὡς ἡ ἀσπιρίνη. Τὸ μοναδικὸν φάρμακον εἶναι ἡ ἀνάπαυσις. «Δεῦτε πρὸς με πάντες οἱ κοπιῶντες...».

3. Ἐννοία, γνωρίσματα καὶ καρποὶ τῆς μετάνοιας. Ἡ σημασία τῆς ἀληθοῦς μετάνοιας. «Ἐπιστρέφω ἀπὸ σκότους εἰς φῶς...». Θεῖον μυστήριον τῆς Ἐκκλησίας. Αὐτογνωσία. Κατὰ Θεὸν λύπη. Λόγοι τοῦ Δαβὶδ. Μετάνοια τῆς ἁμαρτωλῆς γυναικὸς καὶ τοῦ ἀπ. Πέτρου. Τὸ παράδειγμα τοῦ Ζαχαρίου. Ἡ εἰλικρινὴς ἐξομολόγησις καὶ αἱ ἐξ αὐτῆς ὠφέλειαι. Λόγοι τοῦ Βολταίρου. «Ὡς χιὼνα λευκανῶ». Ἐκφράσεις τῶν λειτουργικῶν κειμένων.

4. Ἀνάγκη συνεχοῦς μετάνοιας. Ὁ διάλογος ἐνὸς νέου καὶ τοῦ μοναχοῦ Σισώη. Χρειάζεται ἀγών, συνεχὴς μετάνοια. «Παράκλητον ἔχομεν πρὸς τὸν Πατέρα».

1. Εἰσαγωγὴ.

«Ὁ Παντοδύναμος, ἀναφέρει μία περσικὴ παράδοσις, θέλησε κάποτε ν' ἀποκτήσῃ ὅ,τι καλὺτερο ἦταν στὴ γῆ. Φώναξε ἓνα ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους του καὶ τὸν διέταξε νὰ πάῃ νὰ τοῦ τὸ φέρῃ, χωρὶς νὰ τοῦ δώσῃ καμινὰ ἐξήγησι.

Ὁ ἄγγελος κατέβηκε στή γῆ καὶ δὲ δυσκολεύτηκε καὶ λίγο, γιὰ νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ἀποστολή του». Ἦλθε «σὲ μιὰ ἀπέραντη πεδιάδα, ὅπου εἶχε τελειώσει μιὰ τρομερὴ μάχη. Τὰ σώματα τῶν ἡρώων ἦταν ἐδῶ κι' ἐκεῖ σκορπισμένα. Ἐνα ἀπ' αὐτὰ τοῦ κίνησε τὸ ἐνδιαφέρον. Ἀπ' τὸ μισανοιγμένο στόμα ἔτρεχε ζεστὸ κόκκινο αἷμα. Ὁ ἄγγελος στάθηκε καὶ σκέφτηκε: Τὸ αἷμα αὐτὸ δόθηκε γιὰ τὴν ὑπεράσπισι τῆς Πατρίδος! Τί τὸ καλύτερο στή γῆ;

Καὶ παρευθὺς παίρνοντας μιὰ σταγόνα ἀπ' αὐτὸ τὸ φέρνει στὰ πόδια τοῦ θρόνου τοῦ Παντοδυνάμου.

Βέβαια, λέγει τότε ὁ Θεὸς, τὸ αἷμα αὐτὸ δοσμένο γιὰ τὴν Πατρίδα εἶναι κάτι τὸ ὠραῖο καὶ εὐγενικό, ἀλλὰ δὲν εἶναι ὅ,τι τὸ καλύτερο στή γῆ.

Ὁ ἄγγελος ἔφυγε καὶ ἐξακολούθησε ἐρευνῶντας. Ἐνῶ τριγυρνοῦσε σκεπτικός καὶ ἀνήσυχος συνάντησε μιὰ μεγάλη συνοδεία, πού ὁδηγοῦσε στὴν τελευταία κατοικία ἑνα μεγάλο εὐεργέτη τῆς χώρας.

Οἱ πτωχοὶ ἀκολουθοῦν γεμάτοι ἀπὸ συγκίνησι καὶ μὲ δάκρυα στὰ μάτια, γιατί ὁ μεγάλος αὐτὸς εὐεργέτης εἶχε καθορίσει στὴ διαθήκη του νὰ μοιρασθοῦν πολλὰ ποσὰ στοὺς πτωχοὺς. Ἔτσι οἱ πτωχοὶ αὐτοὶ ἔχουν δάκρυα εὐγνωμοσύνης. Ἡ εὐγνωμοσύνη σκέφθηκε ὁ ἄγγελος εἶναι θαυμασία ἀρετή. Τὰ δάκρυα αὐτὰ εἶναι ὅ,τι καλύτερο ὑπάρχει στή γῆ. Παίρνοντας ἕνα ἀπ' αὐτὰ τὰ δάκρυα τὸ ἔφερε στὸν οὐρανό. Τὰ δάκρυα τῆς εὐγνωμοσύνης εἶναι πάντα ἀξιοθαύμαστα, εἶπεν ὁ Μεγαλοδύναμος, ἀλλὰ δὲν εἶναι ὅ,τι τὸ καλύτερο.

Γιὰ τρίτη φορὰ κατέβηκε στή γῆ ὁ ἄγγελος. Βάδιζε τώρα σὲ ἐρημικὸ δρόμο, ἔξαφνα ἄκουσε λυγμούς. Πλησιάζει καὶ βλέπει πίσω σὲ ἕνα βράχο ἕνα γέροντα πού γονατιστὸς σὲ μιὰ πέτρα ὕψωνε ἱκετευτικά βλέμματα στὸν οὐρανὸ καὶ μὲ ἀνοιχτὰ τὰ χέρια παρακαλοῦσε τὸν Κύριο. Ὁ ἄγγελος ζήτησε νὰ μάθῃ τὴν αἰτία τῆς λύπης καὶ ἔμαθε, ὅτι ὁ ἀσκητὴς ἔκλαιγε γιὰ ὅλες τὶς ἀμαρτίες τῆς περασμένης ζωῆς του. Βαθειὰ συγκινημένος εἶπε τὸν ἑαυτό του. Αὐτὸ θὰ ἀρέσῃ στὸν Κύριο. Καὶ παρευθὺς πέταξε πάλι εἰς τὰ ὕψη, φέρνοντας τὰ δάκρυα τῆς Μετανοίας.

Λαμπρά ἐξετέλεσες τὴν ἀποστολή σου, λέγει ὁ Παντοδύναμος. Πραγματικὰ τίποτα τὸ καλύτερο στὴ γῇ ἀπ' τὰ δάκρυα τῆς Μετανοίας»¹.

Ἀληθῶς τὰ δάκρυα τῆς μετανοίας εἶναι τὸ ἄριστον μέσον τῆς θεραπείας τῶν νοσημάτων τῆς ζωῆς. Τὰ δάκρυα ταῦτα συντελοῦν, ὥστε ἡ ψυχὴ νὰ ἀποκτᾷ ἐκ νέου τὴν πνευματικὴν ὑγείαν καὶ ὠραιότητα, τὴν ὅποیان χάνει διὰ τῆς ἁμαρτίας.

2. Ἡ ἐνοχὴ τῆς ἁμαρτίας ὡς βαρεῖα ψυχικὴ νόσος.

Ἡ Ἐκκλησία μας διακηρύσσει διὰ τῶν λειτουργικῶν της κειμένων, ὅτι «καρδίας εὐφραينوμένης θάλλει πρόσωπον», καὶ ὅτι, ὅταν «φοβῆται τις τὸν Κύριον καὶ ἐκκλίνη ἀπὸ παντὸς κακοῦ, τότε ἴσως ἔσται τῷ σώματι αὐτοῦ καὶ «ἐπιμέλεια τοῖς ὀστέοις αὐτοῦ». Ἀντιθέτως «οὐκ ἔστιν ἴσως ἐν τῇ σαρκί μου ἀπὸ προσώπου τῆς ὀργῆς σου, οὐκ ἔστιν εἰρήνη ἐν τοῖς ὀστέοις μου ἀπὸ προσώπου τῶν ἁμαρτιῶν μου» (Ψαλμ. λζ'). Αὐτὴν τὴν ἐκ τῆς ἁμαρτίας ψυχικὴν ἀσθένειαν ἔχει ὑπ' ὄψιν ὡσαύτως ὁ ψαλμοδός, ὅταν λέγῃ «Ἐλέησόν με, Κύριε, ὅτι ἀσθενὴς εἰμι· ἴασαί με, Κύριε, ὅτι ἐταράχθῃ τὰ ὀστέα μου» (Ψαλμ. ς', 3).

Ἀληθῶς! Ἐξ ὅλων τῶν βαρῶν καὶ φορτίων τοῦ βίου τούτου οὐδὲν πιέζει τόσο πολὺ τὴν συνείδησιν, ὅσον ἡ ἁμαρτία, ἐκ τῆς ὁποίας πηγάζουν καὶ ὅλα τὰ ἄλλα δεινὰ τοῦ βίου, ὡς λέγει ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος. «Δὲν ἔχει σημασίαν ἂν τὸ μέγα βάρος τῆς ἁμαρτίας δὲν τὸ αἰσθάνονται ὅλοι, καὶ μάλιστα ἐκεῖνοι, ποὺ τὸ ἔχουν βαρύτερον. Μήπως καὶ ὁ ναρκωμένος ἀπὸ τὸ ναρκωτικὸν αἰσθάνεται τοὺς πόνους; Καὶ ὅμως οἱ πόνοι ὑπάρχουν καὶ ἡ ἀσθένεια κατατρώγει τὸν ὁργανισμόν του. Ἀλλ' ὅσοι ἁμαρτωλοὶ συνῆλθον καὶ συνησθάνθησαν τί σημαίνει ἐνοχὴ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ ἐγνώρισαν καλὰ τὸ πλῆθος τῶν ἁμαρτιῶν των, εὗρηκαν ὅτι δὲν ὑπάρχει εἰς τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου βάρος βαρύτερον, φορτίον φορτικώτερον καὶ ἀπεχθέστερον, δηλητήριον πικρότερον καὶ δηλη-

1. Ὑ. Δ. η. μ. η. τ. ρ. ἰ. ο. υ., Ἔνα καθε μέρα, Ἀθήνα, σελ. 153-155.

τηριωδέστερον, μαρτύριον θλιβερώτερον και μαρτυρικώτερον ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν»¹.

Πραγματικῶς ἡ ἁμαρτία εἶναι ἡ φοβερά νόσος τῆς διανοίας, τοῦ συναισθήματος, τῆς θελήσεως. Ὁ νοῦς τοῦ ἁμαρτωλοῦ χάνει τὴν διαύγειάν του καὶ γίνεται συνήγορος τοῦ ψεύδους καὶ τῶν αἰσχυρῶν παθῶν. Ἡ καρδιά του δὲν ἔχει τὸν κανονικὸν παλμόν της. Δὲν κτυπᾷ ὅπως ἄλλοτε. Δὲν ἀγαπᾷ ὅ,τι ἀξίζει νὰ ἀγαπᾷ καὶ δὲν ἀποστρέφεται ὅ,τι πρέπει νὰ μισῇ καὶ νὰ ἀποστρέφεται. Ἡ θέλησίς του ἔπειτα εἶναι ἡ βαρύτερον ὄλων τῶν ψυχικῶν δυνάμεων τετραυματισμένη. Ὁμοιάζει μὲ ἓνα σωματικῶς παράλυτον, ποῦ θέλει νὰ περιπατήσῃ, νὰ κινηθῇ καὶ νὰ τρέξῃ, ἀλλὰ δὲν ἔχει δυνάμεις². Εἶναι ἀδύνατον νὰ περιγράψῃ κανεὶς πλήρως τὴν βαρυτάτην νόσον τῆς ψυχῆς τοῦ ἁμαρτωλοῦ. «Νοῦς ἐσκοτισμένος. Καρδιά θολή, ἀκάθαρτος. Θέλησις ὡς κάλαμος σαλευομένη. Ὅλη ἡ ψυχὴ τεταραγμένη ὡς θάλασσα, εἰς τὴν ὁποίαν σφοδρότατοι ἄνεμοι πνεύσαντες ἐξηφάνισαν τὴν γαλήνην καὶ ἐκ τοῦ βυθοῦ ἔφεραν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τὴν ἄμμον καὶ ἡγειραν πελώρια τὰ κύματα καὶ ἀπειλοῦν νὰ πνίξουν αὐτάνδρα τὰ ταξιδεύοντα πλοῖα»³.

Ὅσοι μελετοῦν βαθύτερον τὸν ἑαυτὸν των, αἰσθάνονται ἀνὰ πᾶν βῆμα τῆς ζωῆς των πόσον βαρέα φορτία εἶναι ὁ ἐγωϊσμός καὶ ἡ φιλαυτία, ἡ ιδιοτέλεια καὶ ἡ πλεονεξία, ἡ ὑπερηφάνεια καὶ ἡ φιλοδοξία. Τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν στενοχωριῶν μας, τῶν πικριῶν μας, τῶν βαθειῶν απογοητεύσεών μας, τῶν θλίψεών μας προέρχεται ἐκ τῶν διαψεύσεων τῶν ἐγωϊστικῶν βλέψεών μας, ἐκ τῆς μὴ ἱκανοποιουμένης ιδιοτελείας καὶ ἐκ τῆς μὴ χορταίνουσας πλεονεξίας μας—πλεονεξίας χρημάτων, ἡδονῶν καὶ ἀπολαύσεων, εὐνοιῶν καὶ προτιμήσεων, θέσεων καὶ ἀξιωμάτων —, ἐκ τῆς πληγωθείσης φιλοδοξίας μας, ἐκ τῆς διαψεύσεως τῶν κρυφίων πόθων καὶ σχεδίων, ἐκ τῆς ματαιώσεως τοῦ θελήματός μας, ἐκ

1. Σεραφεῖμ Παπακώστα, Ἡ Μετάνοια, ἐκδ. 4η, Ἀθῆναι, 1933, σελ. 5.

2. Λύγουστίνου Καντιώτου, Εἰκόνας καὶ πραγματικότητες, τεῦχος α', Ἀθῆναι, 1957, σελ. 138-139.

3. Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 139.

τῆς γελοιοποιήσεως τῆς φιλαρεσκείας μας, ἐκ τῶν ἐκρήξεων τοῦ θυμοῦ καὶ τῶν ἀναφλέξεων τῆς ὀργῆς μας. Πάντα ταῦτα καθίστουν φορτίον βαρὺ τὴν ζωὴν καὶ ἀδύνατον τὴν ἐπιτυχίαν ἐσωτερικῆς εἰρήνης καὶ ἀναπαύσεως.

Ἄλλο σύμπτωμα τῆς πνευματικῆς νόσου τῆς ἀμαρτίας εἶναι ἡ ἐκ τῆς ἐνοχῆς ἀγωνία. Ὡς λέγει ὁ ἐπιφανὴς γερμανὸς νευρολόγος καὶ ψυχίατρος Alfred Lechler (Λέχλερ), «καθένας ποὺ ἔχει συνείδησιν κάποιας ἐνοχῆς, καταλαμβάνεται ἀπ' τὴν ἀγωνία. Ἐὰν κανεὶς φταίῃ σὲ κάτι ἀπέναντι σ' ἓνα ἄνθρωπο, φοβεῖται μήπως αὐτὸς μάθῃ τὴν ἐνοχὴν του καὶ θελήσῃ νὰ τὸν ἐκδικηθῇ... Ἡ ἀγωνία αὐτὴ πολλαπλασιάζεται μὲ τὸν φόβο μπροστὰ στὸν παντογνώστη καὶ πανταχοῦ παρόντα Θεό, ἀπ' τὸν ὁποῖο ὁ ἄνθρωπος δὲν μπορεῖ νὰ κρύψῃ τίποτε... Δὲν μπορεῖ νὰ ξεφύγῃ «ἀπὸ τοῦ προσώπου» τοῦ Θεοῦ (Ψαλμ. ρλγ', 7-8)... Ἡ συνέπεια τῆς ἀγωνίας, ποὺ δημιουργεῖται ἀπ' τὴν ἐνοχὴν τῆς ἀμαρτίας, εἶναι βαρὺ ψυχικὸ φορτίο καὶ πολλὰς φορές φέρνει καὶ σωματικὰς βλάβες... Ἡ ἀγωνία γιὰ μιὰ περασμένη ἀμαρτία μπορεῖ νὰ καταβάλῃ τόσον πολὺ τὸν ἄνθρωπο, ὥστε αὐτὸς θὰ ἔδινε τὸ πᾶν, ἂν μπορούσε νὰ βγάλῃ τὸ στίγμα καὶ τὸ σκοτεινὸ αὐτὸ σημεῖο ἀπ' τὴν ζωὴν του. Μὰ δὲν τὸ πετυχαίνει. Ἐφ' ὅσον ἡ ἀμαρτία δὲν συγχωρεῖται, μπορεῖ αὐτὸς νὰ τὴν κρύβῃ, μὰ δὲν μπορεῖ νὰ τὴν ἐξαφανίσῃ. Πάντοτε, ἰδίως στὴν ἡρεμία τῆς νύχτας, στέκεται αὐτὴ γιγαντιαία μπροστὰ στὴν ψυχὴν του καὶ ἐμποδίζει σ' αὐτὸν ὄχι μόνον τὸν ὕπνο, μὰ καὶ μιὰ καρποφόρο ἐνέργεια καὶ ἐργασία κατὰ τὴν ἡμέρα. Γιὰ τὸ ποῦ μπορεῖ νὰ ὀδηγήσῃ ὁ φόβος..., μᾶς πληροφορεῖ ἡ ἐξιστόρησις τῆς Ἀποκαλύψεως τοῦ Ἰωάννου γιὰ τὶς ἐσχάτες ἡμέρες, κατὰ τὶς ὁποῖες οἱ ἄνθρωποι θὰ καταφεύγουν, γιὰ νὰ κρυφτοῦν, στὰ σπήλαια καὶ στὶς πέτρες τῶν ὀρέων καὶ θὰ λέγουν στὰ βουνά: «Πέσατε ἐφ' ἡμᾶς καὶ κρύψατε ἡμᾶς ἀπὸ προσώπου τοῦ καθημένου ἐπὶ τοῦ θρόνου καὶ ἀπὸ τῆς ὀργῆς τοῦ ἀρνίου, ὅτι ἦλθεν ἡ ἡμέρα ἡ μεγάλη» (Ἀποκ. ζ', 16-17)¹.

Ἐὰν ἐπάνω εἰς μίαν πλάκα «ἠδύναντο νὰ σημειωθοῦν εὐκρινῶς ὅλα τὰ εἶδη τῶν ψυχικῶν ἀσθενειῶν, ὁ ἄνθρωπος θὰ ἔφριττε. Θὰ

1. Alfred Lechler. Ἐλευθεροὶ ἀπὸ τὴν ἀγωνίαν, ἐλληνικὴ ἀπόδοσις Ε.Δ. Θεοδώρου, Ἀθῆναι, σελ. 22-25.

ἐβλεπε ψυχικά μικρόβια νὰ βόσκουν καὶ ὑποσκάπτουν ἀδιακόπως τὴν ψυχικὴν ὑγείαν, θὰ ἐβλεπε ῥωγμὰς καὶ σπήλαια, θὰ ἐβλεπε τὸ αἷμα τῆς ψυχῆς μεμολυσμένον, τὴν καρδίαν πάσχουσιν, τὰ «ὀστᾶ», τὰς βάσεις, τὰ θεμέλια τῆς ψυχῆς νὰ τρίζουν, θὰ ἐβλεπε τὴν ψυχὴν καὶ τυφλὴν καὶ κωφὴν καὶ λεπρὰν καὶ τρέμουσαν καὶ παράλυτον καὶ φθισιῶσαν καὶ πνευματικῶς ψυχορραγοῦσαν καὶ θὰ ἤκουεν ἐκ τοῦ βάθους αὐτῆς ν' ἀνέρχεται πρὸς τὸν οὐρανὸν ἡ προσευχὴ τοῦ Δαυὶδ: «Κύριε, ἐλέησόν με, ἴασαι τὴν ψυχὴν μου, ὅτι ἤμαρτόν σοι» (Ψαλμ. μ', 5)¹.

Ἀληθῶς λοιπὸν ἡ ἀμαρτία εἶναι μία βαρυτάτη ἀσθένεια τῆς ψυχῆς. Εἶναι ἡ πλέον δραστικὴ καὶ θανατηφόρος τοξίνη. Εἶναι τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 1 δηλητηρίον, ποὺ ὑπάρχει εἰς τὸν κόσμον. Ἀλλὰ πῶς θὰ ἀπαλλαγῇ ἡ ψυχὴ τῆς νόσου ταύτης καὶ τοῦ δηλητηρίου τούτου; Πολλοὶ προσπαθοῦν νὰ κατορθώσουν τὴν ἀπαλλαγὴν ταύτην διὰ τῶν ταξιδίων, διὰ τῶν βιβλίων, διὰ τῶν διασκεδάσεων, διὰ τῶν συναναστροφῶν, δηλαδὴ διὰ φαρμάκων, τῶν ὁποίων ἡ ἐνέργεια ὁμοιάζει πρὸς τὴν ἐνέργειαν τῆς ἀσπιρίνης, ἥτις ῥίπτει δι' ὀλίγον χρόνον τὸν πυρετὸν, χωρὶς νὰ καταπολεμῇ τὰ γενεσιουργὰ αἷτια τῆς ἀσθενείας. Πάντα τὰ ἐπίγεια ταῦτα μέσα «δὲν κάμνουν τίποτε ἄλλο, παρὰ νὰ ἐπιδεινώνουν τὴν ἀσθένειαν, νὰ αὐξάνουν τὰ βάρη ἢ ἔστω νὰ θέτουν μόνον καταπραῦντικά καταπλάσματα καὶ νὰ κάμνουν ἐνέσεις προσωρινῆς ναρκώσεως. Ἀλλ' ὅπως τὸν πάσχοντα ἀπὸ ἐλώδη ἢ τυφοειδῆ πυρετὸν καὶ εὕρισκόμενον εἰς βαθεῖαν κόπωσιν καὶ κατάπτωσιν, εἰς ἀνησυχίαν καὶ κρίσιν πυρετικὴν, δὲν θὰ θεραπεύσουν τὰ ἐξωτερικὰ καταπλάσματα ἢ ἡ τεχνητὴ πτώσις τοῦ πυρετοῦ, ἐὰν δὲν καταπολεμηθοῦν τὰ βαθύτερα αἷτια», τὰ μικρόβια, οὕτω τὰ ταξίδια καὶ αἱ διασκεδάσεις καὶ αἱ συναναστροφαι δὲν δύνανται ν' ἀφαιρέσουν τὴν ἀγωνίαν καὶ τὴν ἐνοχλὴν ἐκ τῆς ψυχῆς.

Τὸ μοναδικὸν δραστικὸν φάρμακον, τὸ ὁποῖον θεραπεύει τὴν δηλητηριασμένην ἀπὸ τὴν ἀμαρτίαν ψυχὴν, τὴν πάσχουσιν καὶ ἀποκαμωμένην ἀπὸ τὰ βαρέα φορτία ψυχὴν, καὶ μεταδίδει εἰς αὐτὴν τὴν νέαν ἀληθῆ καὶ αἰωνίαν ζωὴν, εἶναι ἡ μετάνοια.

1. Αὐγουστίνου Καντιώτου. ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 143.

Αὕτη πλήττει τὸ κακὸν εἰς τὴν ῥίζαν του. Καταστρέφει τὰ βαθύτερα αἷτια τῆς ψυχικῆς νόσου καὶ χαρίζει ἀνάπαυσιν καὶ χαρὰν καὶ ζωὴν εἰς τὴν ψυχὴν τὴν χωρισμένην ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ βαδίζουσιν πρὸς τὸν θάνατον. Χαρακτηριστικοὶ εἶναι οἱ λόγοι τοῦ Κυρίου: «Δεῦτε πρὸς με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι, καὶ ἐγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς. Καὶ εὐρήσετε ἀνάπαυσιν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν» (Ματθ. ια', 28, 29).

3. Ἐννοια, γνωρίσματα καὶ καρποὶ τῆς μετάνοιας.

Ἡ ἀληθὴς μετάνοια σημαίνει μεταβολὴν γνώμης, μεταβολὴν τῶν νοημάτων καὶ τῶν φρονημάτων, μεταμέλειαν καὶ λύπην διὰ πᾶσαν διαπραχθεῖσαν ἁμαρτίαν καὶ ἀποδοκιμασίαν ταύτης. Μετανοῶ ἐπομένως σημαίνει «ἐπιστρέφω ἀπὸ σκοτούρας εἰς φῶς καὶ τῆς ἐξουσίας τοῦ Σατανᾶ ἐπὶ τὸν Θεόν, τοῦ λαβεῖν ἄφεσιν ἁμαρτιῶν καὶ κληρὸν ἐν τοῖς ἡγιασμένοις» (Πράξ. κς', 18). Εἰδικώτερον μετάνοια εἶναι τὸ θεῖον τῆς Ἐκκλησίας μυστήριον, εἰς τὸ ὁποῖον «ὁ Θεὸς διὰ τοῦ ἱερέως συγχωρεῖ ὅλας τὰς μετὰ τὸ Βάπτισμα ἁμαρτίας ἐκείνων τῶν Χριστιανῶν, οἱ ὁποῖοι μετανοοῦν εὐκρινῶς καὶ ἐξομολογοῦνται τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν εἰς τὸν ἱερέα»¹.

Ἡ ἐξομολόγησις αὕτη προϋποθέτει αὐτοκριτικὴν, αὐτογνωσίαν καὶ συναίσθησιν τῆς ἁμαρτωλῆς μας καταστάσεως. Ἡ συναίσθησις αὕτη συνδέεται μὲ τὴν κατὰ Θεὸν λύπην, ἥτις δημιουργεῖ «πνεῦμα συντετριμμένον, καρδίαν συντετριμμένην καὶ τεταπεινωμένην» (Ψαλμ. ν', 19). «Ἡ κατὰ Θεὸν λύπη μετάνοιαν εἰς σωτηρίαν ἀμεταμέλητον κατεργάζεται» (Β' Κορ. ζ', 10). Τοιαύτην λύπην ἔδειξεν ὁ μετανοήσας Δαβίδ, ὅστις ἔλεγε: «Λούσω καθ' ἑκάστην νύκτα τὴν κλίνην μου, ἐν δάκρυσί μου τὴν στρωμνὴν μου βρέξω» (Ψαλμ. ε' 7). Τοιαύτην λύπην παρουσίασε καὶ ἡ ἁμαρτωλὴ γυνή, ἥτις μὲ τὰ δάκρυα τῆς μετάνοιας καὶ τὰ μύρα τῆς εὐγνωμοσύνης ἔβρεχε τοὺς πόδας τοῦ Κυρίου. «Οἶμοι!, ἔλεγεν, ὅτι νύξ μοι ὑπάρχει... Δέξαι μου τὰς πηγὰς τῶν δακρύων, ὁ νεφέλαις διεξάγων τῆς θαλάσσης τὸ ὕδωρ· κάμφθητί μοι πρὸς

1. Σεραφεῖμ Παπαχώστια, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 21.

τοὺς στεναγμοὺς τῆς καρδίας, ὁ κλίνας τοὺς οὐρανοὺς τῇ ἀφάτῳ σου κενώσει». Καὶ ὁ ἀπόστολος Πέτρος, ὅταν μετενόησε καὶ συνησθάνθη τὸ ἁμάρτημα, ὅπερ διέπραξεν ἀρνηθεὶς τὸν Κύριον, «ἐξελθὼν ἔξω (τῆς αὐλῆς τοῦ ἀρχιερέως) ἔκλαυσε πικρῶς» (Ματθ. κς', 75).

Μετὰ τῆς κατὰ Θεὸν λύπης συνδέεται ἡ ἀποστροφή καὶ ἀποκήρυξις τῆς ἁμαρτίας καὶ ἡ σταθερὰ ἀπόφασις πρὸς ἀλλαγὴν βίου συμφώνως πρὸς τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου. Ὡς ἐνθυμηθῶμεν τὸ παράδειγμα τοῦ Ζακχαίου, ὅστις ἐνώπιον τοῦ Κυρίου διεκήρυξεν: «Ἴδου τὰ ἡμίση τῶν ὑπαρχόντων μου, Κύριε, δίδωμι τοῖς πτωχοῖς καὶ εἴ τινός τι ἐσυκοφάντησα (καὶ εἰς ὅ,τι τυχὸν ἠδίκησα κανένα), ἀποδίδωμι τετραπλοῦν» (Λουκ. ιθ', 8)¹. Ὡστε ἡ μετάνοια σημαίνει μεταβολὴν τῆς σκέψεως, ἄρνησιν τοῦ κακοῦ, νέκρωσιν τοῦ παλαιοῦ ἀνθρώπου, ἐξάλειψιν τοῦ κακοῦ φρονήματος καὶ ἀπελευθέρωσιν τῆς ψυχῆς ἐκ τῆς ἐνοχῆς.

Ὡς ἀνεπτύχθη ἐκτενῶς εἰς εἰδικὰ μαθήματα τῆς Α' καὶ Β' σειρᾶς τῶν μαθημάτων, ἡ ἀληθὴς μετάνοια κορυφοῦται εἰς τὴν ἐνώπιον τοῦ πνευματικοῦ πατρὸς εἰλικρινῇ ἐξαγόρευσιν καὶ ὁμολογίαν τῶν ἁμαρτημάτων. Ἡ ἐξομολόγησις εἶναι τρόπον τινὰ ἐν ἐνεργητικώτατον ἀντιδραστικὸν ἢ, ὡς ὁ Ὁριγένης εἶπεν, τὸ ἐμετικόν, διὰ τοῦ ὁποίου ἀποβάλλομεν τὴν ἐσωτερικὴν αἰτίαν τοῦ κακοῦ. Ἐὰν ἡ ἁμαρτία ἔχη τὰς ρίζας αὐτῆς ἐν τῷ ἐγωϊσμῷ, ἡ διὰ τῆς ἐξομολογήσεως ἐκδηλουμένη ἐσωτερικὴ συντριβὴ καὶ ταπείνωσις συντρίβει κυριολεκτικῶς τὸν ἐγωϊσμόν καὶ οὕτως ἀπαλλάσσει τὴν ψυχὴν ἀπὸ τῶν τυραννικῶν αὐτοῦ δεσμῶν. Ἐπειτα ἡ ἐξομολόγησις «θέτει τὸν μεταχειριζόμενον αὐτὴν ἐν καταστάσει ἀδιακόπου ἔφ' ἑαυτοῦ ἐπαγρυπνήσεως, ἀναζωογονεῖ τὰς ἀνωτέρας ἠθικὰς δυνάμεις τῆς ψυχῆς, ἐκδιώκει τὴν ὑπερηφάνειαν, ἐγκαθιστᾷ ἐν ἡμῖν τὴν ταπεινοφροσύνην, ἀπαλλάσσει ἡμᾶς τῆς δειλίας, ἀναγκάζει τὸν ἄνθρωπον νὰ ἐξοφλήσῃ μυρία κρυπτὰ ὀφειλήματα τῆς συνειδήσεως καὶ τιμῆς μετὰ πάσης διακρίσεως καὶ ἀκριβείας καὶ δὲν συγχωρεῖ εἰς τὸν ἐνοχὸν νὰ προσπελάσῃ εἰς τὰ οὐράνια ἀγαθὰ, ἐὰν δὲν διορθώσῃ πρότερον, καθ' ὅσον δύ-

1. Πρβλ. ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 64-79.

ναται, ὅσα κακὰ τυχὸν ἔπραξεν ἐπὶ τῆς γῆς»¹. Καὶ αὐτὸς ὁ Βολταῖρος ὁμολογεῖ περὶ τῆς ἱερᾶς ἐξομολογήσεως τὰ ἑξῆς: «Δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν τὴν ἐξομολόγησιν ὡς τὸν μέγιστον χαλινὸν τῶν ἀποκρύφων ἐγκλημάτων. Εἶναι ωφελιμωτάτη, παρακινουῖσα τὰς τετραυματισμένας καρδίας νὰ συγχωροῦν καὶ ἀναγκάζουσα τοὺς κλέπτας νὰ ἀποδίδουν ὅσα τυχὸν ἔκλεψαν»².

Ἐκ τούτων γίνεται φανερόν, ὅτι διὰ τοῦ ἱεροῦ μυστηρίου τῆς μετανοίας καὶ ἐξομολογήσεως πραγματοποιεῖται ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ: «Καὶ ἐὰν ᾧσιν αἱ ἁμαρτίαι ὑμῶν ὡς φοινικοῦν, ὡς χιόνα λευκανῶ, ἐὰν δὲ ᾧσιν ὡς κόκκινον, ὡς ἔριον λευκανῶ» (Ἡσ. α', 18). Ὡς τονίζουν τὰ λειτουργικὰ κείμενα τῆς Ἐκκλησίας μας, διὰ τῆς εἰλικρινοῦς μετανοίας ὁ ἄνθρωπος «καθαρίζεται ἀπὸ πάσης ἀδικίας»· βδελύσσεται τὴν πρότερον ἐπιθυμητὴν ἁμαρτίαν, «παθῶν ἐκπλύνει ἀμαυρότητα», λαμβάνει δραστικὰ φάρμακα πρὸς κάθαρσιν καὶ θεραπείαν τῶν ψυχικῶν «μωλώπων», «τραυμάτων», «ἐλκῶν» καὶ «δηγμάτων» καὶ καθαρίζει τὴν ἀκανθοφορήσασαν ψυχὴν³.

4. Ἀνάγκη συνεχοῦς μετανοίας.

Εἷς νέος ἠρώτησε μίαν ἡμέραν τὸν μοναχὸν Σισώην τί ἔπρεπε νὰ κάνη μετὰ τὴν πτώσιν του εἰς ἁμαρτίαν. «Νὰ μετανοῇς εἰλικρινὰ καὶ νὰ ἐξομολογήσῃς», ἀπήντησεν εἰς αὐτὸν ὁ μοναχός. «Ἐκαμα αὐτὰ τὰ καθήκοντα, ἀλλὰ ξανάπεσα», εἶπεν εἰς αὐτὸν ὁ νέος. «Νὰ λάβῃς πάλιν τὰ ἴδια φάρμακα». «Μὰ πόσες φορές πρέπει νὰ σηκώνωμαι;». «Ὡσπου ὁ θάνατος σὲ βρῇ ὀρθίῳ», προσέθεσεν ὁ μοναχός.

Ἀληθῶς! Διὰ τῆς Μετανοίας καὶ Ἐξομολογήσεως «ὁ ἁμαρτήσας Χριστιανὸς λαμβάνει πλήρη ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, ἀπαλλάσσεται ἀπὸ τὴν ἐνοχὴν καὶ ἐπανέρχεται εἰς τὴν κανονικὴν πνευματικὴν ζωὴν, τὴν ὁποίαν ἔλαβε διὰ τοῦ βαπτίσματος. Ἀλλ' εἶναι

1. Aug. Nicolas, μν. ἑ., τόμ. 2 (1911), σελ. 407-410.

2. Βολταίρου, Λεξικὸν φιλοσοφίας, ἄρθρον «Κατήχησις τοῦ Ἐφημερίου» ἐν Aug. Nicolas, ἐνθ' ἄνωτ.

3. Εὐαγγέλιον Θεοδώρου, Ἡ μορφωτικὴ ἀξία τοῦ ἰσχύοντος Τοῦαδίου σελ. 316

ἀκόμη νήπιον καὶ βρέφος ὡς πρὸς τὴν ζωὴν αὐτήν. Καὶ ὅπως τὸ βρέφος δὲν ἡμπορεῖ ἀμέσως νὰ γίνῃ τέλειος ἄνδρας, ἀλλὰ θὰ περάσῃ πολλὰ στάδια καὶ θὰ χρειασθῇ πολλὰ μέσα ἀναπτύξεως καὶ προφυλάξεως ἀπὸ τοὺς κινδύνους, ποὺ ἀπειλοῦν τὴν ζωὴν τοῦ οὕτω καὶ ὁ Χριστιανός, ὁ ὁποῖος διὰ τῆς Μετανοίας ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πνευματικὴν ζωὴν, δὲν ἡμπορεῖ ἀμέσως νὰ μεταπηδήσῃ εἰς τὴν κατάστασιν τῆς ἀγιότητος καὶ τῆς ἠθικῆς τελειότητος. Θὰ αὐξηθῇ βαθμηδόν, διότι θὰ προχωρήσῃ διὰ μέσου πολλῶν δοκιμασιῶν, πολλάκις μὲ βήματα σημειωτά, εἰς δρόμον στενὸν καὶ δύσβατον καὶ γεμᾶτον ἀπὸ ἐμπόδια»¹. "Ὡστε ὁ Χριστιανός, ὅταν πίπτῃ, δὲν πρέπει νὰ ἀπογοητεύεται, ἀλλὰ πρέπει νὰ ταπεινώνεται ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, νὰ μετανοῇ συνεχῶς, νὰ ἐξαλείφῃ διὰ τῆς εἰλικρινοῦς ἐξομολογήσεως τὴν ἐνοχὴν τοῦ καὶ νὰ ἐξακολουθῇ τὸν ἀγῶνα κατὰ τῆς ἁμαρτίας. «Καὶ εἰς τοὺς πολέμους ἐκεῖνος ὁ στρατιώτης, ὁ ὁποῖος ἐτραυματίσθη μὲν καὶ ἔπεσεν, ἀλλ' ἔσπευσεν εἰς τὸν ἰατρὸν καὶ ἐπέδεσε τὸ τραῦμά του, θὰ σωθῇ· ἐνῷ ἐκεῖνος, ποὺ ἔμεινεν εἰς τὴν πτώσιν τοῦ τραυματίας, θὰ αἰχμαλωτισθῇ ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ καὶ θὰ ἀπολεσθῇ. Καὶ ἐδῶ λοιπὸν δὲν ἐπιτρέπεται οὐδεμίᾳ ἀποθάρρυνσις, διότι ὁ ἰατρὸς τῶν ψυχῶν μας, ὁ Χριστός, εἶναι Θεὸς ἐλέους καὶ συμπαθείας πρὸς τὰς ἀσθενείας μας καὶ δέχεται πάλιν καὶ πολλάκις πάντα, ὅστις μὲ μετάνοιαν καὶ συντριβὴν προσφεύγει εἰς τὸν θρόνον τῆς χάριτός Του»². «Τέκνιά μου, γράφει ὁ εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης, ταῦτα γράφω ὑμῖν, ἵνα μὴ ἁμάρτητε· καὶ ἐάν τις ἁμάρτη, παράκλητον (δηλαδὴ μεσίτην, συνήγορον καὶ ὑπερασπιστήν) ἔχομεν πρὸς τὸν Πατέρα. Ἰησοῦν Χριστὸν δίκαιον· καὶ αὐτὸς ἱλασμός ἐστι περὶ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν», δηλαδὴ εἶναι τὸ πρόσωπον, διὰ τοῦ ὁποῖου ὁ Θεὸς Πατὴρ γίνεται ἴλεως καὶ συγχωρεῖ τὰς ἁμαρτίας μας (Α' Ἰωάν. β', 1-2).

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ. Ἡ μετάνοια καὶ ἡ ἐξομολόγησις ὠφελεῖ τὰ μέγιστα τὴν ψυχικὴν ὑγείαν.

1. Σεραφεῖμ Παπακώστα, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 153.

5. Πρακτική εφαρμογή.

Πολύ ὀρθῶς ἐλέχθη, ὅτι «ὅταν τραυματίσουμε ἓνα μέλος τοῦ σώματός μας, δὲν ἀναβάλλομε νὰ τρέξωμε στὸν ἰατρό, ὅταν ἀρχίῃ νὰ παίρῃ νερὸ ἡ βάρκα, δὲν ἀφήνομε νὰ ἀρχίῃ νὰ βουλιάξῃ, γιὰ νὰ τὸ βγάλωμε, ὅταν πιάσῃ φωτιά τὸ σπίτι μας, δὲν περιμένομε νὰ μεταδοθῇ σ' ὅλο τὸ διαμέρισμα, γιὰ ν' ἀρχίσωμε νὰ τὴν σβήνωμε, ὅταν στὸ μάτι μας μπῇ ἓνα ξένο σῶμα, δὲν περιμένομε νὰ μπῇ πιὸ βαθειά, γιὰ νὰ τὸ βγάλωμε. Ἔτσι καὶ γιὰ τὴν ἁμαρτία στὴ συνειδησί μας δὲν πρέπει ν' ἀναβάλλωμε ποτὲ γιὰ ἀργότερα»¹.

Ὅθεν, ὅταν αἰσθανώμεθα ὅτι ἡ ἐνοχὴ τῆς ἁμαρτίας πιέζει τὴν ψυχὴν μας, ἅς μὴ ἀναβάλλωμε τὴν προσέλευσίν μας εἰς τὴν ἱερὰν ἐξομολόγησιν. Ὁ Μέγας Βασιλεὺς λέγει σχετικῶς: «ἔχει μεγάλην πανουργίαν καὶ δολιότητα διὰ τὴν κακουργίαν ὁ διάβολος, ἀδελφοί μου. Γνωρίζει, ὅτι μόνον τὸ παρὸν ἔχομεν εἰς τὴν διάθεσίν μας οἱ ἄνθρωποι καὶ πᾶσα πρᾶξι γίνεται μόνον εἰς τὸ παρὸν. Κλέπτει λοιπὸν αὐτὸς τὸ παρὸν, τὴν σήμερον, διὰ τῆς ἀναβολῆς καὶ ἀφήνει εἰς ἡμᾶς τὴν ἐλπίδα διὰ τὴν αὔριον. Ἡ μᾶλλον τὴν μὲν ἁμαρτίαν μᾶς παρακινεῖ νὰ ἐργασθῶμεν σήμερον, τὴν δὲ μετάνοιαν καὶ σωτηρίαν μᾶς πείθει νὰ φυλάξωμεν διὰ τὴν αὔριον. Καὶ ὅταν ἔλθῃ ἡ αὔριον, πάλιν ἔρχεται ὁ κακὸς σύμβουλος καὶ ζητεῖ διὰ τὸν ἑαυτὸν τοῦ μὲν τὴν σήμερον, διὰ τὸν Κύριον δὲ τὴν αὔριον. Καὶ οὕτω πάντοτε, τὸ μὲν παρὸν ἀφαιρῶν καὶ τὸ μέλλον εἰς ἡμᾶς χαρίζων, κατορθώνει νὰ στερήσῃ τῆς αἰωνίου ζωῆς τὸν ἄνθρωπον»². Ὡστε ἅς ἔχωμεν πάντοτε ὑπ' ὄψιν τὸ παράγγελμα τοῦ Θεοῦ: «Γίνου γρηγορῶν... Μετανόησον. Ἐὰν οὖν μὴ γρηγορήσῃς, ἔξω ἐπὶ σέ ὡς κλέπτης καὶ οὐ μὴ γνώσῃ ποίαν ὥραν ἔξω ἐπὶ σέ» (Ἀποκ. γ', 2-3).

(Ἐν συνεννοήσει μὲ τὸν Προϊστάμενον τοῦ Ναοῦ τῆς ἐνορίας πρέπει νὰ ὁργανωθῇ ἡ προσέλευσις τῶν μαθητῶν τοῦ Κ.Σ. εἰς τὴν ἱερὰν Ἐξομολόγησιν).

1. Ὑ. Δημητρίου, Ὁ Θεσσαυρὸς τῆς γνώσεως καὶ ἐλευθερίας, σελ. 476-476.

2. Σαυφελμ Παπακώστα, ἐν) ὁμολογ., σελ. 177.

Μορφή διδασκαλίας.

Ἐπειδὴ τὸ μάθημα ἀπαιτεῖ συγκέντρωσιν τῆς προσοχῆς καὶ πρέπει νὰ δημιουργήσῃ κατάνυξιν καὶ νὰ κινητοποιήσῃ τὴν βούλησιν, πρέπει κατὰ τὴν διδασκαλίαν νὰ εἶναι ἐπικρατῶν ὁ ἀκροαματικὸς χαρακτήρ.

Ἐποπτικά μέσα.

Θὰ ἐνεδείκνυτο ἡ ἐν τῷ Ἑνοριακῷ Κέντρῳ Νεότητος ἢ ἐν ἑτέρῳ καταλλήλῳ τόπῳ χρήσις κινηματογραφικῶν ταινιῶν ἢ ραδιοφωνικῶν σκηνῶν ἢ θεατρικῶν παραστάσεων ἢ λογοτεχνικῶν κειμένων, ἀναφερομένων εἰς τὰ ἀποτελέσματα τῆς εὐλικρινοῦς μετανόας καὶ ἐξομολογήσεως.